

**ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

1. Διδαγμένο κείμενο

Πλάτωνος Πρωταγόρας (322Α - 323Α)

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶν μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμοὺς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκῆσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἤύρετο. Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ἴκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής - πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμικὴ - ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σφύζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτι οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν δεῖσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. ἐρωτᾷ οὖν Ἐρμῆς Δία τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις· "πότερον ὡς αἰ τέχναι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; Νενέμηνται δὲ ᾧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἱκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί· καὶ δίκην δὲ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω;" "Ἐπὶ πάντας," ἔφη ὁ Ζεὺς, "καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦσθαι καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως." Οὕτω δὲ, ᾧ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἴονται μετεῖναι συμβουλῆς, καὶ ἐάν τις ἐκτὸς ὢν τῶν ὀλίγων συμβουλεύῃ, οὐκ ἀνέχονται, ὡς σὺ φῆς - εἰκότως, ὡς ἐγὼ φημι - ὅταν δὲ εἰς συμβουλήν πολιτικῆς ἀρετῆς ἴωσιν, ἢν δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἵέναι καὶ σωφροσύνης, εἰκότως ἅπαντος ἀνδρὸς ἀνέχονται, ὡς παντὶ προσῆκον ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς ἢ μὴ εἶναι πόλεις. Αὕτη, ᾧ Σώκρατες, τούτου αἰτία.

A. Παρατηρήσεις

Να μεταφράσετε το τμήμα «Ζεὺςπόλεως».

Μονάδες 10

B. 1. Πῶς βλέπετε να διαρθρώνονται, μέσα στο μῦθο του Πρωταγόρα, τα στάδια της εξέλιξης του πολιτισμοῦ που κατακτᾷ ὁ ἄνθρωπος;

Μονάδες 10

2. Ποια άποψη εκφράζει για τη γλώσσα ο Πρωταγόρας. Να την αξιολογήσετε σε σύγκριση με την αρχαία παράδοση και τη σύγχρονη γλωσσολογία. Μονάδες 10
3. α) "αιδώς", "δίκη": Ποιο είναι το περιεχόμενο καθεμιάς έννοιας;
β) Γιατί θεωρούνται "πόλεων κόσμοι τε και δεσμοί φιλίας συναγωγοί"; Μονάδες 10
4. Ο μύθος ως μέθοδος του Πρωταγόρα για την ανάπτυξη των απόψεων του. Μονάδες 10
5. Να γράψετε ένα παράγωγο ουσιαστικό της νέας ελληνικής (απλό ή σύνθετο για κάθε λέξη): άπώλλυντο, σκεδαννύμενοι, δείσας, θῶ, φής. Μονάδες 10

2. Αδίδακτο κείμενο

Λυσίου κατά Έρατοσθένους 37 -39

Ἐγὼ τοίνυν, ὧ ἄνδρες δικασταί, ἤξιον ἰκανά εἶναι τα κατηγορημένα. Μέχρι γάρ τούτου νομίζω χρῆναι κατηγορεῖν, ἕως ἂν θανάτου δόξη τῶ φεύγοντι ἄξια εἰργάσθαι. Ταύτην γάρ ἐσχάτην δίκην δυνάμεθα παρ' αὐτῶν λαβεῖν. Ὅστ' οὐκ οἶδ' ὅ, τι δεῖ πολλά κατηγορεῖν τοιούτων ἀνδρῶν, οἱ οὐδ' ὑπὲρ ἑνός ἑκάστου τῶν πεπραγμένων δις ἀποθανόντες δίκην δοῦναι δύναιντ' ἂν. Οὐ γάρ δή οὐδέ τοῦτο αὐτῶ προσήκει ποιῆσαι, ὅπερ ἐν τῆδε τῇ πόλει εἰθισμένον ἐστί, προς μὲν τὰ κατηγορημένα μηδέν ἀπολογεῖσθαι, περί δε σφῶν αὐτῶν ἕτερα λέγοντας ἐνίοτε ἐξαπατῶσιν, ὑμῖν ἀποδεικνύοντες ὡς στρατιῶτες ἀγαθοὶ εἰσίν, ἢ ὡς πολλάς τῶν πολεμίων ναῦς ἔλαβον τριηραρχήσαντες, ἢ πόλεις πολεμίας οὔσας φίλας ἐποίησαν.

Γ1. Να αποδοθεῖ στη νεοελληνική το κείμενο.

Μονάδες 20

Γ2 α) Να γραφούν οι παρακάτω τύποι :

ἤξιον : β' ενικό προστακτικής ενεστώτα
οἶδα : α' πληθυντικό υποτακτικής στο χρόνο που βρίσκεται
δοῦναι : β' ενικό προστακτικής αορίστου β'
εἰθισμένον : β' ενικό προστακτικής παθητικού αορίστου
ἀπολογεῖσθαι : β' πληθυντικό ευκτικής στο χρόνο που βρίσκεται

Μονάδες 5

β) Να γραφούν οι τύποι που ζητούνται.

ἀποθανόντες : δοτική πληθυντικού στο ίδιο γένος
ἐσχάτην : αιτιατική πληθυντικού
ὅπερ : γενική ενικού στο γένος που βρίσκεται
ἀποδεικνύοντες : γενική πληθυντικού στο θηλυκό γένος
οὔσας : δοτική πληθυντικού στο αρσενικό γένος

3. Να αναγνωρίσετε αναλυτικά τις προτάσεις στο τμήμα : **Ὅσπ' οὐκ... δύναιντ' ἄν.**

Μονάδες 5

4. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις λέξεις:
 θανάτου
 τῷ φεύγοντι
 εἰργάσθαι
 ἀπολογεῖσθαι
 φίλας

Μονάδες 5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Ο Δίας λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολότελα, στέλνει τον Ερμή, που έφερνε στους ανθρώπους το σεβασμό (των άγραφων νόμων) και τη δικαιοσύνη, για να υπάρχει τάξη (αρμονία) και στενές σχέσεις των πόλεων που να (τις) κρατάνε ενωμένες με φιλία. Ρωτάει λοιπόν ο Ερμής το Δία με ποιον τέλος πάντων τρόπο να δώσει στους ανθρώπους τη δικαιοσύνη και τον αλληλοσεβασμό. «Ποιο από τα δύο, όπως έχουν μοιραστεί οι τέχνες έτσι να μοιράσω και αυτές; Και έχουν μοιραστεί με τον εξής τρόπο: ένας που κατέχει την ιατρική (είναι) αρκετός για πολλούς άπειρους (απλούς πολίτες), (όμοια) και οι άλλοι τεχνίτες. Έτσι λοιπόν να βάλω μέσα στους ανθρώπους και τη δικαιοσύνη και τον αλληλοσεβασμό ή να τις μοιράσω σε όλους; Σε όλους, είπε ο Δίας, και να έχουν μερίδιο όλοι. Γιατί δεν είναι δυνατό να υπάρχουν πόλεις, αν έχουν μερίδιο σ' αυτές λίγοι, όπως ακριβώς σε άλλες τέχνες. Και μάλιστα θέσπισε ένα νόμο από μένα, να θανατώνουν σαν αρρώστια της πόλης αυτόν που δεν μπορεί να έχει μερίδιο στον αλληλοσεβασμό και στη δικαιοσύνη.

B1. Μέσα στο μύθο του Πρωταγόρα διαφαίνονται τα ακόλουθα στάδια της εξέλιξης του ανθρώπινου πολιτισμού:

α) Η βιολογική προέλευση του ανθρώπου. Κατά το μύθο αυτό, οι θεοί δημιούργησαν τον άνθρωπο στα έγκατα της γης από την ανάμειξη και τη σύνθεση των στοιχείων της φωτιάς, του χώματος, του αέρα και του νερού. Στην αρχή ο άνθρωπος, εξαιτίας της απρονοησίας του Επιμηθέα, ήταν ανίσχυρος, απροστάτευτος, γυμνός, ξυπόλυτος, χωρίς όπλα και χωρίς σκεπάσματα και στρώματα.

β) Ο φιλόανθρωπος Προμηθέας θέλησε να βοηθήσει το ανθρώπινο γένος και αποφάσισε να κλέψει τις τεχνικές γνώσεις και τη φωτιά από το εργαστήριο του Ηφαίστου και της Αθηνάς και να δωρίσει τα πολύτιμα αυτά στοιχεία στον άνθρωπο. Με τις τεχνικές γνώσεις και τη φωτιά ο άνθρωπος εξασφάλισε πλούσια μέσα για τη ζωή του και έθεσε τις βάσεις του τεχνικού του πολιτισμού.

γ) Ο άνθρωπος λοιπόν προικίστηκε από τον ευεργέτη του Προμηθέα με ανώτερα θεία στοιχεία κι άρχισε να δημιουργεί τον πολιτισμό του. Μόνο αυτός απ' όλα τα ζώα πίστεψε σε θεούς (δημιούργησε θρησκεία), ίδρυσε βωμούς, δημιούργησε γλώσσα και βρήκε τα απαραίτητα μέσα για το ντύσιμο και την τροφή του.

Παρ' όλα αυτά, οι άνθρωποι εξακολουθούσαν να είναι σκορπισμένοι εδώ κι εκεί, με αποτέλεσμα να κατασπαράσσονται από τα άγρια θηρία. Κάτι σημαντικό τους έλειπε. Και αυτό ήταν η πολιτική τέχνη. Κάθε φορά που προσπαθούσαν να συγκεντρωθούν σε

πόλεις αδικούσε ο ένας τον άλλο, γιατί τους έλειπε η πολιτική αρετή, ο τρόπος δηλαδή της οργάνωσης μιας πολιτείας. Ο Δίας, όμως, δεν άφησε να εξαφανιστεί το ανθρώπινο γένος. Με τον αγγελιαφόρο του Ερμή έστειλε σ' όλους ανεξαιρέτως τους ανθρώπους την αιδώ και την δίκην, δηλαδή τον αλληλοσεβασμό και τη δικαιοσύνη. Με τα στοιχεία αυτά οι άνθρωποι εξασφάλισαν την ομαλή και εύρυθμη συμβίωση τους σε πόλεις και εδραίωσαν την αμοιβαία φιλία και εμπιστοσύνη.

B2. Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα και με τους άλλους σοφιστές, η γλώσσα δημιουργήθηκε από την ανθρώπινη νόηση και βούληση, δε δόθηκε από το θεό. Επιτεύχθηκε μάλιστα με μακροχρόνια εξέλιξη: "έπειτα φωνήν και ονόματα διηρθρώσατο τῆ τέχνη". Στο σημείο αυτό ο Πλάτωνας διαφοροποιείται από την αρχαία παράδοση που ήταν θεοκρατική, σύμφωνα με την οποία η γλώσσα υπάρχει "φύσει", δηλαδή δόθηκε εξαρχής από το θεό στον άνθρωπο. Ένθερμος υποστηρικτής αυτής της άποψης ήταν ο Ηρόδοτος, ο οποίος εμμένει στη θεϊκή προέλευση της γλώσσας.

Η άποψη του Πρωταγόρα συμπίπτει με τη νεότερη γλωσσολογική επιστήμη κατά την οποία η γλώσσα είναι προϊόν μακράς εξελικτικής πορείας σύμφωνης με τις ανάγκες της κοινωνικής ζωής. Πλάστηκε εξολοκλήρου από τον άνθρωπο, ο οποίος πολύ νωρίς άρχισε να μεταβάλλει τους άναρθρους ήχους σε άρθρους φθόγγους διαρθρώνοντας με τους κατάλληλους συνδυασμούς λέξεις. Η σύγχρονη γλωσσολογία μελέτησε τη διπλή άρθρωση κάθε γλώσσας. Απ' τη μια την άρθρωση των φθόγγων, με την οποία σχηματίζονται οι λέξεις που εκφράζουν εμπειρικά δεδομένα κι απ' την άλλη την άρθρωση των λέξεων, δηλαδή τη σύνταξη με την οποία εκφράζονται πιο σύνθετα δεδομένα της εμπειρίας. Ίσως αυτή η διπλή άρθρωση της γλώσσας υπολανθάνει στη φράση: «φωνήν και ονόματα διηρθρώσατο».

B3. α) "Αιδώς": συναίσθημα ντροπής του κοινωνικού ανθρώπου για κάθε πράξη που προσκρούει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα του κοινωνικού περιβάλλοντος. Κατά τον Guthrie "η αιδώς συνδυάζει τα αισθήματα ντροπής, της σεμνότητας και του σεβασμού προς τους άλλους". Για τους αρχαίους Έλληνες αποτελεί μια έννοια σύνθετη, η οποία σημασιολογικά δεν αντιστοιχεί σε μία νεοελληνική λέξη. Ο όρος στη γλώσσα μας μπορεί να αποδοθεί ποικιλοτρόπως: ηθική, σωφροσύνη, αυτοέλεγχος, κοσμιότητα, αυτοσεβασμός, σεβασμός άγραφων νόμων, φιλοτιμία. Ωστόσο, πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτή η αισχύνη πλησιάζει περισσότερο προς την έννοια του σεβασμού και δεν έχει σχέση με τις ενοχές και τις τύψεις που βιώνει κανείς μετά από μια παρεκτροπή από την κοινωνική νόρμα.

"Δίκη": το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η έμφυτη αντίληψη για το δίκαιο, η σταθερή και διαρκής θέληση του ανθρώπου να αποδίδει στον καθένα αυτό που του ανήκει, συμφωνά με τους γραπτούς ή άγραφους νόμους. Πρόκειται, δηλαδή, για έναν ηθικό κώδικα που διέπει τις ανθρώπινες σχέσεις, οριοθετεί τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των ανθρώπων και επιβάλλει την αποκατάστασή τους, όταν αυτά καταστρατηγούνται.

β) Η αιδώς και η δίκη αποτελούν τις βασικές συνισταμένες της κοινωνικής ευταξίας και ευρυθμίας. Σφυρηλατούν την ενότητα και την ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων, ώστε να μη συγκρούονται, με αποτέλεσμα να προλαμβάνεται ή και να καταστέλλεται η αδικία. Σε συλλογικό επίπεδο, κατοχυρώνουν την ισονομία και την ισοπολιτεία, αποσοβούν τάσεις διχόνοιας και αντιπαλότητας περιορίζοντας τις διαθέσεις αυτών που θέλουν να αδικήσουν και οριοθετούν τη δράση των ατόμων σε συγκεκριμένα, αποδεκτά πλαίσια. Σε ατομικό επίπεδο, ενισχύουν την ηθική του ατόμου, το απαλλάσσουν από ταπεινά ένστικτα, πάθη, αδυναμίες και ορμές, το απομακρύνουν απ' την ιδιοτέλεια, την

αισχροκέρδεια, τον ωφελισμό, καλλιεργούν και αναπτύσσουν την εναμιότητα, την κοινωνικότητα και την αμνηστία.

Γενικά, η αιδώς και η δόξη αποτελούν τη βάση της κοινωνικής συμβίωσης, την προϋπόθεση της πολιτιστικής ανάπτυξης και την απαραίτητη παράμετρο της ηθικής τελείωσης του ατόμου.

B4. βλ. σχολικό βιβλίο σελ. 56 « Η μέθοδος του Πρωταγόρα ... στο σημείο αυτό».

B5. απώλεια, διασκέδαση, δέος, σύνθεση, φήμη

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Άνδρες δικαστές, λοιπόν εγώ θεωρούσα δίκαιες τις κατηγορίες. Γιατί νομίζω ότι πρέπει κανείς να κατηγορεί μέχρι το σημείο, ώσπου να φαίνεται στον κατηγορούμενο ότι έχει εκτελέσει ποινές άξίες θανάτου. Γιατί μπορούμε να επιβάλουμε την μεγαλύτερη ποινή σ' αυτούς. Επομένως δε γνωρίζω γιατί πρέπει να κατηγορεί κανείς για πολλά τέτοιους άνδρες, οι οποίοι δεν θα μπορούσαν να τιμωρηθούν ακόμη κι αν πέθαιναν δύο φορές (αν τιμωρούνταν με δύο φορές σε θάνατο) για κάθε ένα απ' αυτά που έχουν διαπράξει. Δεν ταιριάζει λοιπόν σ' αυτόν να κάνει ούτε αυτό, το οποίο είναι συνηθισμένο σ' αυτήν την πόλη, να μην απολογηθεί δηλαδή καθόλου για τις κατηγορίες, λέγοντας άλλα γι' αυτούς συνήθως εξαπατούν, αφού σας αποδείξουν ότι οι στρατιώτες είναι γενναίοι, ή ότι κατέλαβαν πολλά πλοία των εχθρών όταν ήταν τριήραρχοι, ή ότι έκαναν πόλεις που ήταν εχθρικές φιλικές.

Γ2. α) άξιου

είδῶμεν

δός

έθίσθητι

ἀπολογοῖσθε

β). ἀποθανούσι

έσχάτας

οὔπερ

ἀποδεικνυσῶν

οὔσι

Γ3. - Ὄστ' οὐκ οἶδ' : κύρια πρόταση κρίσης

- ὄ, τι δεῖ ... ἀνδρῶν: δευτερεύουσα πλάγια ερωτηματική πρόταση μερικής αγνοίας, ως αντικείμενο στο οἶδα

- οἶ ... δύναιντ' ἄν: αναφορική προσδιοριστική πρόταση στο ἀνδρῶν της πλάγιας

Γ4. θανάτου: γενική της αιτίας στο ἄξια

τῷ φεύγοντι: δοτική προσωπική από το δοκεῖ

εἰργάσθαι : υποκείμενο στο ἀπρόσωπο δοκεῖ

ἀπολογεῖσθαι : ἐπεξήγηση στο τούτο

φίλας : κατηγορούμενο στο πόλεις